

ВІДГУК

офіційного опонента доктора філософських наук, доцента

Кислого Анатолія Олександровича

на дисертаційне дослідження Мєренкова Гната Анатолійовича

**«Соціальна і громадянська активність пізньопротестанських церков у незалежній Україні як наслідок переосмислення своєї євангельської місії»,
представлене на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук
за спеціальністю 09.00.14 – богослов'я**

Актуальність та своєчасність теми дисертаційного дослідження Мєренкова Гната Анатолійовича не викликає сумнів, оскільки стосується пошуку пізньопротестанськими церквами свого місця серед інших християнських церков та релігійних організацій в незалежній Україні. На фоні суттєвих трансформацій в Україні протестантська спільнота також заявляє про свої наміри участі в соціально-політичному житті, становленні сучасної демократичної правової держави та формуванні громадянського суспільства, пропонуючи християнські моральні принципи як основу суспільного ідеалу. Абсолютно правильним бачиться залучення релігійних чинників до процесів розвитку українського суспільства, що заявило про попит на нове, національне, просвіропейське, відкрите християнство.

Нині досить яскраво виражений новий перспективний тренд у християнському світі, що пов'язаний з переходом від пошуку своєї ідентичності як протиставлення іншим до усвідомлення необхідності і можливості мирного спілкування і рівноправного співжиття різних релігійних організацій. Безперечно такі ідеї та їх практична реалізація сьогодні розкриваються через розуміння духу змін, що акумулюється в бажанні протестантів змінити українське суспільство.

Здійснюючи власну місію не в храмі чи в молитовному будинку, а на території воєнного конфлікту, протестантські громади, які не одразу відчували потребу в масштабній соціальній роботі, несподівано відкрили і

продемонстрували християнську близькість і єдність. Їх позитивний досвід існування в модернізованих, відкритих, західних цивілізованих спільнотах повинен був би бути стимулом до змін в Україні. Тому особливої активності слід було очікувати від протестантських церков, адже саме вони ідейно найбільш зацікавлені у формуванні в Україні відкритого типу суспільства.

Дисертаційне дослідження виконане на кафедрі богослов'я та релігієзнавства Українського державного університету імені Михайла Драгоманова у межах науково-дослідної роботи кафедри відповідно до наукової теми «Розбудова академічного богослов'я в умовах освітніх трансформацій в Україні» (U 0117U004903).

Відповідно до мети дослідження автором розв'язано актуальну наукову проблему, що полягає у вивченні взаємодії пізньопротестантських церков із суспільством у період незалежної України в контексті соціального виміру євангельської місії; виявленні ознак переосмислення цієї місії в соціальному богослов'ї; аналізі нових тенденцій у реагуванні протестантів на виклики останнього часу (до 2022 року). Відповідно до поставленої мети автору вдається вдало сформулювати дослідницькі завдання.

Зважаючи на те, що об'єктом дослідження є пізньопротестантські конфесії (баптисти, п'ятидесятники, адвентисти) в незалежній Україні у їхньому взаємозв'язку з соціумом, а предметом дослідження – зміни в розумінні місії церкви в суспільстві пізніми протестантами в незалежній Україні, зокрема, причини, наслідки та особливості процесу переосмислення ними місійного вектору, формування їхньої соціальної та громадянської позиції, можна стверджувати про ґрунтовно розроблений науковий апарат дослідження, де об'єкт і предмет адекватні поставленій меті і завданням. Крім того, автор добре володіє богословською та релігієзнавчою методологією аналізу соціальних процесів.

Цілком аргументованими є положення наукової новизни дослідження. Окремо варто зробити наголос на низці пунктів новизни, в яких автор обґрунтовує те, що в контексті переосмислення церквами своєї євангельської

місії комплексно проаналізовані як загальні тенденції українського протестантизму періоду незалежності, так і окремі аспекти або напрями соціального служіння, серед яких визначається розгортання масштабної гуманітарної роботи, благодійність, відстоювання сімейних цінностей, намагання реформувати українське суспільство на основі біблійних цінностей та протестантської етики, використання надбання Європейської Реформації. Також автором дослідження виявлено, що протестантські церкви в незалежній Україні переосмислюють свою місію у напрямі все більшої соціалізації, усвідомлення того, що церква повинна бути з народом і служити його потребам. І насамкінець у дисертаційному дослідженні доведено, що наразі можна говорити не стільки про прояви протестантської активності в українських реаліях та відчутний вплив протестантів на суспільні процеси, скільки про їхню зацікавленість у такому впливі, присутність та участь у цих процесах.

Логіка і послідовність викладу тексту дисертації відповідає вирішенню поставлених завдань дослідження.

Перший розділ дисертаційної роботи «Окреслення місії протестантських церков на теренах України» автор присвячує з'ясуванню сучасного стану вивчення проблеми, окреслює теоретико-методологічну основу дисертації. Аналіз досліджень, проведених українськими релігієзнавцями, філософами, істориками і богословами, дозволили вивчити становлення, розвиток, сучасний стан та проблеми розвитку пізніх протестантських церков в Україні, а також з'ясувати розуміння природи євангельської місії церквами на етапах їх виникнення на українській території й подальшого існування в радянській державі.

Найбільш продуманим, на нашу думку, в контексті досягнення мети та завдань дослідження, є **другий розділ** «Тendenції розвитку євангельської місії пізньопротестантських церков у новітній історії України», в якому автор проводить аналіз осмислення пізньопротестантськими церквами своєї місії в суспільстві в умовах формування незалежності України. Тут дисертант

розв'язує проблему синергії церкви й світу та діалогу як форми захисту релігійної свободи в українському контексті, відзначає їх потенціал для позитивного перетворення усього суспільства. Особливу роль у цьому процесі він відводить українським протестантським лідерам. Але уточнює, що для багатьох пізньопротестантських церков України характерна невизначеність в основних положеннях соціальної доктрини, відсутність чіткого бачення нагальних проблем українського суспільства і, відповідно, фрагментарними та часто не ефективними бачаться практичні кроки включення протестантської спільноти до подолання суспільних негараздів.

Разом з тим, розкриваючи суперечності, між окремими концептуальними ідеями інтелектуалів (богословів) та практичними діями протестантських активістів, що пов'язані з прагненням запропонувати суспільству біблійні цінності дисертант окреслює позитивну динаміку благодійної соціально-харитативної діяльності пізньопротестантських церков в Україні, що зумовлена переосмисленням власної місії в суспільстві спровокованого подіями від Майдану до початку війни на сході України (2013-2014 років).

У третьому розділі розглядаються окремі акценти євангельської місії протестантів у контексті сучасних викликів України. Основну увагу автор дослідження приділив осмисленню цінностей родини та сімейних відносин, наголошуючи на тому український протестантизм спирається на два найголовніші соціальні утворення — сім'ю та церкву. Вважає захист сімейних цінностей одним з найпомітніших і наймасовіших проявів активності громадянського суспільства в Україні. При цьому він загострює увагу на непослідовності богословської позиції лідерів пізньопротестантських церков щодо людей з нетрадиційними сексуальними поглядами. Вбачає, що тема сексуальних меншин є найбільш актуальною не лише в площині богословської дискусії, а й практичній активній боротьбі проти поширення ЛГБТ спільноти як найбільш небезпечного явища для збереження сім'ї та сімейних цінностей.

Окрему увагу автор приділив оцінці активності та ефективності протестантської місії від R500 до «Всеукраїнського Собору». 2017 – ювілейний

рік Реформації в Україні став відправною датою активізації багатопланової діяльності протестантів. Автор виявив і ряд недоліків, що заважають соціальній і громадянській активності пізньопротестанських церков у незалежній Україні.

У висновках, що повністю випливають із змісту роботи, дисертант стисло формулює основні результати дослідження.

Таким чином, Гнат Анатолійович як автор дисертаційного дослідження виявив фахові якості у ґрунтовному аналізі актуальної проблеми, вміння поєднувати богословські, історичні, релігієзнавчі аспекти аналізу соціальної і громадянської активності пізньопротестанських церков у незалежній Україні.

Достовірність і новизна отриманих результатів підтверджується роботою, проведеною здобувачем. Основні положення і результати дослідження відображено у достатній (11) кількості наукових друкованих праць. Із них 3 статті опубліковано у міжнародному виданні, яке індексується у наукометричній базі Web of Science, 5 статей у фахових виданнях України, 1 стаття в іноземному науковому періодичному виданні, 2 статті в наукових періодичних виданнях України. Ідеї та висновки дослідження були оприлюднені також на наукових міжнародних та всеукраїнських конференціях та опубліковані (6) у збірниках наукових праць та матеріалах конференцій. Заслужують на увагу й інші публікації автора, серед яких аналітичні інтерв'ю з провідними українськими богословами. Такі роботи мають не тільки науковий, богословський зміст, а головне відображають актуальні та гострі проблеми сучасного релігійного середовища, об'єктивуючи дискусію у цій сфері.

Дисертація оформлена належним чином і відповідає вимогам щодо робіт такого типу. Її структура і послідовність викладу матеріалу зумовлені логікою дослідження проблеми та випливають із поставленої мети і основних дослідницьких завдань. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг дисертаційної роботи – 245 сторінок. Основний

текст дисертації викладено на 200 сторінках, список використаних джерел – 208 позицій.

Текст дисертаційного дослідження дозволяє висловити й кілька зауважень:

1. Перший розділ перенасичений інформацією про виникнення та поширення протестантських спільнот на землях України від другої половини XIX ст. до 90-х років XX століття. Звичайно досліднику необхідно було показати передумови формування соціальної та громадянської активності пізньопротестантських церков у незалежній Україні, але автор постійно наголошує «фактично про виживання конфесій» і на неефективності їх соціальної позиції у цей період. Тому у запропонованому матеріалі важко віднаходяться зв'язки процесів боротьби за власне існування із нинішньою соціальною активністю протестантів.

2. На нашу думку, необхідно було б більш чітко формулювати висновки до розділів дисертаційного дослідження у відповідності до мети та поставлених завдань, адже окремі положення висновків повторюють матеріал, що аналізуються в тексті роботи.

3. Переконані, що робота значно виграла якби автор глибше проаналізував і традиційні соціальні сфери активності пізньопротестантських церков, а саме: освіта та просвітництво, благодійність, робота в сиротинцях, реабілітація військових – учасників АТО, профілактика нарко- та алкозалежності, волонтерство тощо, а також концептуальне бачення соціально-небезпечних явищ та шляхи їх унеможливлення чи практичного вирішення.

4. І насамкінець слід зауважити, що текст дисертації не позбавлений і описового, а не наукового стилю викладу матеріалу. Значно засмічують роботу і фрази типу: «Більш-менш однакова політика» с. 86, «вироблення більш-менш єдиних відповідей» с.185, «більш-менш об'єктивно побачити протестантський рух» с.187 тощо.

Висловлені зауваження та питання в жодному разі не знижують загальної позитивної оцінки отриманих у дослідженні результатів. В цілому, поставлена

автором мета роботи повністю досягнута. Дисертація є самостійним науковим дослідженням та має теоретичну і практичну значимість. Висновки є результатом наукових пошуків автора, який проявив себе як повністю зрілий дослідник, а також продемонстрував високий рівень академічної доброчесності, богословської виваженості та інтелектуальної культури. Рукопис роботи оформлений належним чином і відповідає вимогам щодо кандидатських дисертацій, вирізняється структурною чіткістю й обґрунтованістю положень, що виносяться на захист. Зміст автореферату цілком відповідає тексту дисертації і кваліфіковано відтворює основні її положення і висновки. Кількість, обсяг, зміст та якість публікацій, участі у конференціях відповідає вимогам щодо оприлюднення основних результатів роботи.

У цілому знайомство зі змістом дисертації, авторефератом та науковими публікаціями автора дають всі підстави для загального висновку про те, що робота Меренкова Гната Анатолійовича «Соціальна і громадянська активність пізньопротестанських церков у незалежній Україні як наслідок переосмислення своєї євангельської місії» є самостійним завершеним дослідженням актуальної наукової проблеми, містить наукові досягнення та відповідає вимогам п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (із відповідними змінами) та іншим вимогам МОН України щодо кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.14 – богослов'я.

Офіційний опонент

доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри філософії та культурології
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

А. О. Кислий

Підпис *А.О. Кислий*
ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу кадрів
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка *О.А. Сефур*

